

Ronnaskolan
Robert Anbergs väg 1-3
151 53 Södertälje

2010-05-20
1 (20)
Dnr: 40-2009:1774

Kvalitetsgranskning av Ronnaskolan i Södertälje kommun

Skolinspektionens beslut

Skolinspektionen har genomfört en granskning av undervisningen i Ronnaskolan. Syftet har varit att bedöma kvaliteten i undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen gällande läsprocessen. Granskningen har omfattat skolornas årskurser 4-6. Skolinspektionen har granskat om:

- skolan använder läsprocessen aktivt i undervisningen i svenskämnet och i de naturorienterande ämnena
- skolan genomför undervisning i svenska och i de naturorienterande ämnena i sådana kommunikativa sammanhang som främjar elevernas kontinuerliga läsutveckling

I begreppet läsprocessen i undervisningen ingår i denna granskning att eleverna får möjlighet att läsa, tala, lyssna och skriva med syfte att utvecklas så långt som möjligt i sin läsutveckling. De kommunikativa sammanhangen handlar om att samtliga elever ges möjlighet att uttrycka sina reflektioner och erfarenheter av lästa texter i ett socialt sammanhang.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska och i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar undervisningen så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete
- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna
- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå
- lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten
- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen
- skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen

- lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Skolinspektionen bedömer att skolan uppvisar regelbrister och att rektorn behöver vidta åtgärder så att:

- lärarna upprättar skriftliga omdömen i svenska och i de naturorienterande ämnena
- skolans pedagogiska personal i de naturorienterande ämnena har utbildning för den undervisning de i huvudsak bedriver

Skolinspektionen följer upp de bedömningar som granskningen resulterat i. Senast inom tre månader från dagen för beslutet, dvs. den 20 augusti 2010, ska Ronnaskolan lämna en redovisning till Skolinspektionen i Stockholm. Redovisningen ska beskriva vilka åtgärder skolan vidtagit och en plan för det fortsatta arbetet.

Rektorn har tagit del av och givits möjlighet att lämna synpunkter på sakuppgifter i rapporten. Övriga skolrelaterade regelbrister som eventuellt framkommit vid granskningen har rapporterats muntligt till rektorn. Skolinspektionen kommer också att följa upp dessa regelbrister vid nästa tillsyn.

Skolinspektionens granskning av Läso processen i svenska och naturorienterande ämnen, årskurs 4 - 6 i Ronnaskolan i Södertälje kommun

Bakgrund

Skolinspektionen har genomfört en kvalitetsgranskning av undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen avseende läso processen för årskurserna 4-6. Granskningen har berört 31 skolor i 24 kommuner under perioden oktober till december 2009. Av de 31 skolorna är 27 kommunala och 4 fristående skolor. Ronnaskolan i Södertälje kommun ingår i denna granskning. Skolinspektionens övergripande iakttagelser och slutsatser från granskningens samtliga berörda skolor redovisas i Skolinspektionens rapport "Läso processen i svenska och naturorienterande ämnen, årskurs 4-6".

Övergripande information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (<http://www.skolinspektionen.se/Kvalitetsgranskning/>).

Kvalitetsgranskningens syfte

Den här granskningen syftar till att undersöka om skolan främjar alla elevers läsutveckling genom att skolan använder läso processen aktivt i undervisningen. Granskningen ska också undersöka om eleverna får möjlighet att utvecklas i ett kommunikativt sammanhang – dvs. att eleverna får ge uttryck för sina reflektioner och erfarenheter av

texter i ett socialt sammanhang. Brister i de berörda skolorna ska uppmärksammas så att skolorna kan förbättra undervisningen när det gäller läsprocessen, med högre måluppfyllelse som följd.

Bakgrunden till denna granskning är att forskning och andra utvärderingar har pekat på försämringar över tid gällande läsprocessens del i undervisningen. De försämringar som framkommit handlar bland annat om hur undervisningen utformats. Dessutom har förutsättningarna för en undervisning av god kvalitet ifrågasatts. Slutligen har elevers resultat i relation till deras läsning blivit sämre.¹

Granskningens bedömningsområden presenteras nedan. Därefter redogörs för de bedömningar och iakttagelser som Skolinspektionen gjort av Ronnaskolan. Inledningsvis bedöms undervisningen i svenskämnet och därefter följer en bedömning av skolans undervisning i de naturorienterande ämnena. Samtliga områden och kriterier bedöms. I de fall där Skolinspektionen anser att åtgärder behöver vidtas från skolans sida framkommer detta i strecksatser under bedömningstexten. Skolinspektionens bedömningar grundar sig i författningsstöd såväl som forskningsstöd. Tillsammans utgör de underlag för hur skolan bör arbeta med läsprocessen i undervisningen. Det författnings- och forskningsstöd som granskningen vilar på återfinns som bilaga till detta beslut.

De bedömningar som Skolinspektionen har gjort utgår från analyser av olika dokument från skolan. Vidare har en enkät till de lärare som undervisar i svenska och naturorienterande ämnen i årskurs 4-6 använts. Två inspektörer har besökt skolan i fyra dagar och intervjuat rektorn/rektorer, lärare och elever. Dessutom har inspektörerna genomfört klassrumsobservationer. Besöket på Ronnaskolan gjordes den 2, 6-7 samt 9 oktober 2009.

Bedömningskriterier

Skolinspektionen bedömer undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen utifrån följande bedömningsområden och kriterier:

1. *Organisation av undervisningen:*
 - skolan organiserar undervisningen så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete
 - skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna
2. *Bearbetning av och kommunikation kring texten:*

¹ För ytterligare bakgrund med tillhörande referenser, se Skolinspektionens övergripande rapport "Läsprocessen i svenska och naturorienterande ämnen, årskurs 4-6".

- eleverna möter olika slags texter
- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå
- lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten
- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen
- varje elevs kunskapsutveckling gällande läsning utvärderas och bedöms

3. *Miljö och förutsättningar för undervisningen:*

- skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen
- skolans resultat i ämnet svenska och naturorienterande ämnen följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen
- lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Ronnaskolan

Ronnaskolan innefattar förskoleklass och årskurserna 1-9 och ligger i Södertälje kommun. Skolan är mångkulturell, 95 % av skolans elever och 49 % av skolans lärare har en annan etnisk bakgrund än svensk. Sammantaget har skolan cirka 620 elever, varav 123 går i årskurserna 4-6. Eleverna i årskurs 4-6 är fördelade på fyra klasser. Lärarna som undervisar i årskurserna 4-6 bildar ett arbetslag. En stor del av skolans elever erhåller modersmålsundervisning och läser ämnet svenska som andraspråk.

Läsprocessen i svenska

Organisation av undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Eleverna i Ronnaskolan ges möjlighet kommunikation kring lästa texter men detta sker mestadels i helklass. Skolinspektionen bedömer att samarbete och kommunikation i större utsträckning bör ske i par och i grupp samt muntligt och skriftligt. Vidare bedömer Skolinspektionen att elevernas delaktighet i planeringen och genomförandet av undervisning bör öka.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar undervisningen så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete
- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna

Skolinspektionens iakttagelser

Kvalitetsgranskningen i Ronnaskolan visar att undervisningen i svenska bedrivs i olika gruppkonstellationer; hel- och halvklass, i par och som enskilt arbete. I årskurs 4 delas klassen vanligen i två grupper med en lärare i varje grupp. Gruppernas elevsammansättning varierar. Utifrån de behov som identifierats i de nationella proven föregående år har skolan förstärkt lärarresurser i årskurs 4 och undervisningen sker därför ofta i mindre grupper. I årskurserna 5 och 6 sker undervisningen i svenska mestadels i helklass.

Eleverna ges möjlighet till kommunikation av lästa texter, främst muntligt i helklass, när läraren leder undervisningen och ställer frågor till texten. Kommunikationen sker i mindre utsträckning i grupp/par eller skriftligt mellan lärare och elev eller mellan elev och elev. Lärarna förklarar detta med att oron i undervisningsgrupperna i annat fall ökar.

Elevernas påverkan på lektionernas innehåll är, enligt elev- och lärarintervjuer, begränsad. Eleverna kan till viss del påverka ett arbetsområde genom att läraren i inledningsskedet diskuterar elevernas tidigare kunskaper inom området eller genom att eleverna själva får välja en skönlitterär bänkbok.

Bearbetning av och kommunikation kring texten*Skolinspektionens bedömning*

I Ronnaskolan arbetar lärarna och skollädares på flera sätt för att stärka elevernas språkutveckling. Bland annat arbetar lärarna för att förbättra dokumentation av elevernas läsförmåga.

Eleverna i Ronnaskolan möter främst faktatexter och skönlitterära texter. Skolinspektionen bedömer att det är viktigt att alla elever får möta olika texttyper och att dessa anpassas till elevens läsförmåga och intresse. Särskilt bör skolan uppmärksamma såväl låg- som högpresterande elevers rätt till utmaningar.

I skolan finns goda exempel på bearbetning av och kommunikation kring texter, dock bedömer Skolinspektionen att det är angeläget att detta arbete utvecklas till att omfatta alla undervisningsgrupper. I detta arbete bör delarna förförståelse, läsning, kommunikation kring texten tydligt finnas med för att elevernas ska utveckla en djupare läsför-

ståelse. I arbetet med förförståelse och kommunikation (muntlig och skriftlig) av texterna bör alltid elevernas tankar och åsikter vävas in i undervisningen.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå
- lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten
- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen

Skolinspektionen bedömer att skolan uppvisar regelbrister och att rektor behöver vidta åtgärder så att:

- lärarna upprättar skriftliga omdömen i svenska

Skolinspektionens iakttagelser

I svenskundervisningen möter eleverna olika slags texter såsom faktatexter, skönlitterära texter, tidningstexter etc. Vid lärarintervjun framkommer att faktatexter och skönlitterära texter främst används i undervisningen. I de flesta fallen väljer läraren vilken text som ska läsas, undantag är de egna skönlitterära böckerna. Vidare visar granskningen att eleverna upplever att de inte i tillräcklig utsträckning får utmanande texter och att lärare upplever att de inte har förutsättningar för att stimulera eleverna att välja svårare texter.

När eleverna första gången möter en text läser de ofta denna högt för varandra eller så läser läraren texten högt för hela klassen. Mer sällan förekommer högläsning i par. Läraren läser även högt i en gemensam skönlitterär bok för klassen. I alla klasser tillämpas tyst läsning när eleverna läser sina individuella skönlitterära böcker.

I svenskämnet är, enligt lärarna, den kulturella förförståelsen särskilt viktig när eleven har en annan etnisk bakgrund. Förförståelsen skapas i årskurserna 4-6 genom att eleverna får arbeta med nya ord innan de läser hela texten. Orden väljs ut av läraren och eleverna får arbeta med dessa på olika sätt. I årskurs 4 visar klassrumsobservationer att både bild och drama används i arbetet med att få förståelse för ord och begrepp, även om det varierar mellan undervisningsgrupperna. I årskurs 5, menar läraren, att samtalet före läsningen är väsentligt för att frammana de "inre bilderna" hos eleverna. I årskurs 6 får eleverna ofta orden i läxa. I arbetet med att skapa förförståelse lyfts generellt elevernas egna erfarenheter i liten utsträckning fram i samtliga årskurser.

I arbetet med att bearbeta en text gör lärarna i årskurs 4-6 ofta muntliga sammanfattningar av det eleverna läst. Eleverna får även skriva en sammanfattning av bokens

handling i en bokrecension. Det är även vanligt att eleverna får frågor till texten av läraren som de ska besvara både muntlig och skriftligt. Frågorna syftar till att träna sökläsning för att hitta faktauppgifter i texterna, men även djupläsning för att kunna identifiera huvudbudskapet i texten och sedan samtala om detta. Vid granskningen framkommer att bearbetning av text framförallt rör textens innehåll och i mindre grad dess struktur. En bearbetning som utvecklar förmågor som att identifiera budskapet i texten och jämföra med andra texter och egna erfarenheter, förutse händelseförlopp eller värdera en text förekommer sällan i svenskundervisningen.

Eleverna i årskurserna 4-6 tränar olika lässtrategier i samband med att de får besvara frågor till olika texter. Frågorna är mestadels av faktakarakter, där eleverna får använda sig av sökläsning. Däremot framkommer i intervjuer och vid observationer att eleverna sällan får träna på att besvara frågor som kräver tolkning eller värdering av texten.

I årskurs 5 har eleverna i temat "Sagor" fått arbeta med struktur och form. Lärarna har i klasserna talat om det s.k. berättarbandet, där en berättelses uppbyggnad åskådliggörs. Man har även talat om vad som kännetecknar de olika texttyperna som berättelse, saga och faktatext samt vad som kännetecknar en god text.

Ibland ges tillfälle för några elever att uttrycka åsikter eller erfarenheter muntlig i hela klassen, vilket gör att alla elever inte blir delaktiga i detta moment. I årskurs 4 ges dock större utrymme för att uttrycka sina åsikter, eftersom klassen ofta är indelad i mindre grupper.

Utvärdering och uppföljning av elevernas läsutveckling sker främst genom de nationella proven i årskurserna 3 och 5 samt genom diagnosmaterial i årskurs 4. Kunskapsprofiler där elevens språkutveckling i förhållande till de nationella målen kan dokumenteras används inte. Uppföljning av resultaten av de nationella proven och diagnoser sker i arbetslaget. Lärarna påtalar svårigheterna med att förändra undervisningen p.g.a. de stora klasserna. Skolan har gjort en medveten resursförstärkning i årskurs 4 för att få möjlighet att arbeta i mindre grupper. Eleverna får reda på hur långt de har kommit i sin läsutveckling under utvecklingssamtal, men däremot skrivs detta inte alltid in i den individuella utvecklingsplanen. Granskningen visar vidare att skolan inte har utarbetat skriftliga omdömen för samtliga årskurser.

Miljö och förutsättningar för undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att skolans fysiska miljö i större utsträckning bör utformas så att den stödjer elevernas inläring, såsom tillgång till och exponering av texter, utformning av olika läsmiljöer och tillgång skolbibliotek.

Rektorn har tagit initiativ till olika åtgärder för att förstärka arbetet med elevernas språkutveckling bl.a. kompetenshöjning avseende dokumentation av elevernas språk-

utveckling. Skolinspektionen bedömer dock att ytterligare analyser och tätare uppföljningar bör ske så alla elever ges möjlighet att nå de nationella målen i läsförståelse.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen
- skolans resultat i ämnet svenska följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen
- lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Skolinspektionens iakttagelser

På skolan finns ett litet bokrum, där böckerna främst riktar sig mot åldrarna i förskoleklass till årskurs 5. Skolan har förstärkt bokatillgången med klassuppsättningar av barn- och ungdomsböcker samt klassiker. Årskurs 6-9 har inte tillgång till bibliotek i skolans lokaler utan har i stället möjlighet att använda kommunens nya bibliotek. Eleverna har inte besökt biblioteket denna termin.

Undervisningslokalerna för årskurserna 4-6 innehåller inga särskilda läsmiljöer, exempelvis grupperum eller läsplatser. Skolinspektionen kan även se att det finns få böcker och andra slags texter, exempelvis elevtexter, i klassrummen för årskurserna 4 och 5. I årskurs 6 finns det inga böcker eller andra texter exponerade alls. I klassrummen finns ett fåtal datorer i årskurserna 4 och 5. Årskurs 6 kan disponera en datasal, men detta görs sällan i samband med svenskundervisningen.

Lärarna som undervisar i svenska på skolan har pedagogisk utbildning i ämnet. Två av fyra lärare har dessutom utbildning i svenska som andraspråk. En utökning av kompetensen i svenska som andraspråk för lärare som undervisar i årskurserna 1-6 är planerad till vårterminen 2010.

Samverkan mellan lärare med inriktning på arbetet med läsprocessen sker till viss del i arbetslaget, dock anser lärarna att det anslås för lite tid för pedagogiska diskussioner. Rektorn anser att tid finns för pedagogiska diskussioner, men att denna kan i högre grad struktureras och förstärkas. Speciallärarkompetens finns på skolan, dock påpekar lärarna att denna är otillräcklig i årskurserna 1-5. Lärarna samverkar också kring exempelvis uppföljning av resultat och genomförande av arbetsområden samt bokinköp. Övrig samverkan med lärare i andra årskurser är liten. Ronnaskolan deltar med två pedagoger i ett nätverk med kommunens skolor för årskurserna 1-6. Nätverksarbetet leds av Pedagogiskt Centrum i kommunen med mål att stödja kommunens skolor i arbetet med elevernas språkutveckling.

Lärarna och rektor följer upp elevernas läsutveckling i så kallade Lässtandarder i samtliga årskurser och nationella prov i årskurserna 3,5 och 9. Resultatet diskuteras därefter i arbetslaget.

I skolans Lokala arbetsplan är elevernas språkutveckling ett prioriterat mål. Detta är även ett kommungemensamt mål. I dokumentet preciseras hur lärarna ska gå till väga för att eleverna ska nå målen i svenska i årskurs 5. Dessa mål är främst inriktade på att stimulera till mera läsning genom läsprojekt och en ökad tillgång på böcker, mindre på att utveckla metodiken kring läsprocessen. Målen följs upp i skolans kvalitetsredovisning. Det finns inget prioriterat mål i den lokala arbetsplanen för att höja kompetensen inom området "läsutveckling/läsprocessen", trots att det finns en tydlig efterfrågan bland lärarna.

Läsprocessen i naturorienterande ämnen

Organisation av undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att eleverna ges möjlighet till kommunikation i socialt samspel med varandra och med lärare genom att de arbetar i olika gruppkonstellationer i de naturorienterande ämnena. Vidare bedömer Skolinspektionen att elevens delaktighet i planering och genomförande av undervisningen bör öka och att undervisningen på så sätt utgår från elevers intressen och behov.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar undervisningen så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete
- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna

Skolinspektionens iakttagelser

I årskurs 4 sker undervisningen och läsning i no-ämnena i 2-3 grupper med en lärare i varje grupp, där två lärare bedriver undervisningen på svenska samt en lärare undervisar på elevernas modersmål. I de övriga klasserna sker undervisningen oftast i helklass. Eleverna arbetar mestadels i par, vilka i vissa klasser består av fasta flick- och pojkpär. I biologi undervisar lärarna oftast hela klassen.

I de naturorienterande ämnena använder lärarna ett särskilt material, som har en bestämd arbetsgång som lärarna följer. Elevernas delaktighet i planeringen är därmed begränsad.

Bearbetning av och kommunikation kring texten

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att eleverna möter olika slags texter i undervisningen men att texterna i större grad bör anpassas till elevernas läsförmåga och intressen. Användningen av medier av olika slag är generellt liten.

Arbetet med att bearbeta och kommunicera texter bör utvecklas så att momenten förståelse, läsning och kommunikation tydligt finns med och att dessa genomförs på ett varierat sätt. Granskningen visar exempelvis att eleverna i för stor utsträckning förutsätts kunna ord, som exempel förekommer i instruktioner och arbetsblad. Vidare visar granskningen att elever ges möjlighet att knyta an ny kunskap till sina egna erfarenheter, men att variationen är stor mellan undervisningsgrupperna. Skolinspektionen bedömer även att skolan bör följa upp och bedöma varje elevs kunskapsutveckling i de naturorienterande så att de ges förutsättningar att nå de nationella målen.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå
- lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten
- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen
- varje elevs kunskapsutveckling gällande läsning utvärderas och bedöms

Skolinspektionen bedömer att skolan uppvisar regelbrister och att rektor behöver vidta åtgärder så att:

- lärarna upprättar skriftliga omdömen i de naturorienterande ämnena

Skolinspektionens iakttagelser

I de naturorienterande ämnena är texten som eleverna ofta möter en instruktion, men kan också vara en faktatext. I fysik och kemi använder skolan ett gemensamt material. Materialet innehåller både instruktioner och faktatexter. I handledningen till lärarna har målen att sträva mot i svenska lyfts upp som utgångspunkt för arbetet. I biologi

utgår undervisningen från ett läromedel, som innehåller faktatexter. Alla elever arbetar med samma texter i de olika undervisningsgrupperna.

De texter som läses i undervisningen av de naturorienterande ämnena hämtas mestadels från läromedel samt från faktaböcker. Enligt lärare är texterna ofta svåra och det är därför viktigt att det finns faktaböcker att tillgå med enklare text. Lärareförmiddar i intervjuer att de strävar efter att anpassa texterna till den enskilda eleven, men att det är svårt eftersom spännvidden mellan elevernas läsförståelse är så stor och tillgången på texter är begränsad. Granskningen visar att anpassningen till eleverna är högre i årskurserna 4 och 5 än i årskurs 6 men att kunskapen kring elevernas läsförståelse inte används för att anpassa arbetet med olika texter i klasserna.

Eleverna tar oftast del av texterna efter att lärarna muntligen har presenterat uppgiften eller texten och även förklarat svåra ord som läraren har valt ut. Texter inom nö-ämnena läses ofta först högt av läraren, men det är också vanligt att eleverna läser högt i helklass. I samband med läsningen ges möjlighet att fråga om textinnehållet.

I årskurserna 4 och 5 skapas ofta förförståelse genom att lärarna kopplar uppgiften till något konkret, exempelvis ett besök i skogen eller ett experiment, innan läraren introducerar en text. Lärarna framhäver att det är viktigt att starta i upplevelsen och på så sätt väcka tankar och skapa lust till ämnet. I årskurs 6 förbereder läraren eleverna inför en ny text främst genom att förklara och använda relevanta begrepp/ord inom ämnena. Detta anses viktigt för att stimulera eleven till att använda ett mera "avancerat" språk. Film visas mera sällan i årskurserna 4-6 för att skapa förförståelse. Eleverna har i årskurserna 4-6 begränsade möjligheter till interaktion och samtal kring ämnesbegrepp samt att deras tidigare kunskaper sällan lyfts in i arbetet med förförståelsen.

Bearbetning av de texter som eleverna möter sker på olika sätt och i olika grad i olika undervisningsgrupperna. Granskningen visar att det vanligaste sättet att bearbeta en text är att med hjälp av bilder eller förevisning åskådliggöra begrepp samt att ge frågor till en text. Frågor hämtas från ett läromedel eller konstrueras av läraren och är faktafrågor, men även mera reflekterande varför-frågor. De besvaras enskilt av eleven eller i par och gås därefter mestadels igenom i undervisningsgruppen. I årskurs 4 återberättar eleverna resultaten för en kamrat.

I klassrumsobservationer kan inspektörerna se att lärarna strävar efter att sätta in begreppen i ett sammanhang samt ibland även knyta an till elevens erfarenheter. Detta sker mestadels muntligt, i helklass, vilket ger begränsat utrymme för den enskilde eleven att uttrycka sig. En generell iakttagelse är att bearbetning av texten inte individualiseras.

Vid klassrumsobservationer och vid intervjuer framkommer att olika gestaltungsformer som t.ex. användandet av bilder för att förklara begrepp eller processer i vilket förekommer i större utsträckning i årskurs 4 än årskurs 5 och 6.

Enligt lärare tränas eleverna att läsa på olika sätt i samband med att de besvarar frågor till en text eller till ett genomfört experiment. De texter som eleverna arbetar med är mestadels samma text för alla elever och är hämtade ur ett läromedel. Granskningen visar att andra typer av texter exempelvis tidningstexter är ovanliga i undervisningen inom de naturorienterande ämnena. Vidare kan inspektörerna även se att en diskussion kring texters syfte och struktur sällan förekommer. Däremot finns exempel på uppgifter där eleverna tränas i att skriva en faktatext med hjälp av en tankekartor, som klassen gör tillsammans.

Granskningen visar att eleverna tränas att sammanfatta ett innehåll i en text genom att läraren sammanfattar texten på tavlan och att elever skriver i sina skrivböcker. I årskurs 4 kan denna sammanfattning ske muntligt för en kamrat. Elever ges också möjlighet att lägga till egna frågor och funderingar i sin så kallade no-logg.

Inspektörerna kan under ett par klassrumsobservationer se att eleverna får göra jämförelser med saker de upplevt. Exempelvis diskuterades pol på ett batteri och på en jordglob samt en pool i en simhall.

Någon bedömning av elevernas läsförståelse och dess betydelse för elevens måluppfyllelse i de naturorienterande ämnena görs inte på Ronnaskolan. Eleverna uttrycker att de alltid kan fråga om de inte förstår något i en text och att de förstår att de har blivit bättre på att läsa genom att de förstår fler ord och hinner läsa allt längre texter.

Lärarna har inte haft gemensamma diskussioner om de nationella kursplanernas mål och skolans individuella utvecklingsplaner saknar skriftliga omdömen om elevens kunskapsutveckling i de naturorienterande ämnena.

Miljö och förutsättningar för undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att skolans fysiska miljö för att stödja elevernas inlärning i de naturorienterande ämnena behöver utvecklas när det gäller tillgång till olika texter och tillgång till bibliotek och datorer.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen
- lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Skolinspektionen bedömer att skolan uppvisar regelbrister och att rektor behöver vidta åtgärder så att:

-skolans pedagogiska personal har utbildning för den undervisning de i huvudsak bedriver

Skolinspektionens iakttagelser

I de naturorienterande ämnena i årskurs 4-6 används texter som ingår i det särskilda material som används samt av läraren valda texter ur läroböcker och faktaböcker. Eleverna använder inte det kommunala biblioteket i sitt arbete. Lärarna beställer lärarboklådor till klassen från kommunbiblioteket.

Samtliga lärare som undervisar i de naturorienterande ämnena har utbildning för den undervisning de bedriver.

Rektorn följer upp resultaten i de naturorienterande ämnena och teknik i skolans kvalitetsredovisning. Redovisning av måluppfyllelse i ämnena biologi, kemi och fysik saknas. På skolan finns lokala kursplaner för samtliga naturorienterande ämnen. Lärarna förmedlar att rektor stödjer undervisningen i de naturorienterande ämnena främst genom att vara positiv när önskemål om inköp uttrycks.

I ärendets slutliga handläggning har utredarna Åsa Permén och Lena Stadler deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

Bertil Karlhager
Enhetschef

Marita Bergman
Undervisningsråd

Kopia till: Södertälje kommun

Bilaga 1

Bedömningsunderlag

Den konkreta granskningen och de beslut som Skolinspektionen har fattat utgår från tre bedömningsområden med fokus på läsprocessen: *skolans organisation av undervisningen, skolans bearbetning av och kommunikation kring texten samt skolans miljö och förutsättningar för undervisningen*. Dessa kommer från författningstexter och aktuell forskning samt Skolverkets tidigare granskning av läs- och skrivprocessen. Inom de tre områdena har sedan ett antal bedömningskriterier fastställts från Skolinspektionens sida och utgjort grunden för de skolbeslut som formulerats för de 31 skolor som ingått i granskningen.

Skolans organisation av undervisningen

För att bedöma skolans organisation av undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen utifrån fokus på läsprocessen har Skolinspektionen utgått från två kriterier. Det första handlar om att *undervisningen ska organiseras så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete*. Alla elever ska, enligt författningstext, "få rika möjligheter att samtala, läsa och skriva för att utveckla och få tilltro till sin språkliga förmåga". En viktig aspekt är att språket utvecklas i ett socialt samspel med andra.² Utifrån forskning utgår kriteriet från vikten av en så kallad flerstämmig språkmiljö – det vill säga att alla elevers röster ska göras hörda i tal och skrift.³ En aktiv lärare skapar möjligheter till kommunikation och samverkan mellan lärare och elever samt mellan eleverna. Exempel på detta är att eleverna får arbeta i olika gruppkonstellationer. När en ny text ska läsas är det viktigt att eleverna får göra detta på olika sätt, genom läsning i helklass, grupp/par, genom såväl högläsning som tyst läsning.⁴

Det andra kriteriet handlar om att *undervisningen organiseras och genomförs i samverkan med eleverna*. Bedömningsstödet för detta är att läraren ska utgå från att eleverna kan och vill ta ett personligt ansvar för sin inlärn timer samt i undervisningen utgå från varje individs erfarenheter och tänkande. Enligt skollagen ska alla i skolan verka för att de demokratiska principerna att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig, ska omfatta alla elever.⁵ Elevers motivation till vidare läsning ökar om de ges möjlighet att välja egna texter.⁶

Skolans bearbetning av och kommunikation kring texten

Bedömningsområdet skolans bearbetning av och kommunikation kring texten är granskningens kärna och innehåller flera av de kriterier som fokuserar på undervisningskvaliteten när det gäller själva läsprocessen. De kriterier som utgjort granskning-

² Lpo 94, Kursplanen i svenska.

³ Dysthe (1996).

⁴ Se Dysthe (1996), Liberg (1993), Liberg (1996), Liberg (2006), Wiksten Folkeryd - af Geijerstam - Edling (2006).

⁵ Lpo 94, 2.2

⁶ se Molloy (2002), Fast (2007), Olin-Scheller (2006), Smidt (1989).

ens underlag handlar om att *eleverna möter olika slags texter, texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå, lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten, eleverna bearbetar texter och kommunicerar kring texter i undervisningen och varje elevs kunskapsutveckling gällande läsning utvärderas och bedöms.*

Bedömningsunderlaget för kriteriet *eleverna möter olika slags texter* är att eleverna ska utveckla sin förmåga att läsa, förstå, tolka och uppleva texter av olika slag, enligt kursplanen i svenska. I de naturorienterande ämnena ska eleverna, enligt kursplanens mål att uppnå i årskurs 5, ha inblick i olika sätt att göra naturen begriplig. Det innebär dels ett naturvetenskapligt sätt med dess systematiska observationer, experiment och teorier, dels det sätt som används i konst, skönlitteratur, myter och sagor.⁷ För att utveckla sin förmåga att förstå texter är det av stor vikt att eleven får möta olika slags texter, skrivna för olika syften.

För kriteriet *texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå* utgår Skolinspektionens bedömning från att lärarna ska organisera och genomföra arbetet så att eleverna utvecklas efter sina förutsättningar. Samtidigt ska eleverna stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga.⁸ I forskning framgår att texterna bör väljas efter elevens utvecklingsnivå d.v.s. även ge utrymme för mera krävande texter för att ge förutsättningar för utveckling.⁹

För kriterierna *lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten och eleverna bearbetar texter och kommunicerar kring texter i undervisningen* bedömer Skolinspektionen utifrån att undervisningen ska leda till att eleverna utvecklar förmågan att utnyttja olika möjligheter för att hämta information. De ska tillägna sig kunskap om mediernas språk och funktion samt utveckla sin förmåga att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap. Eleverna ska kunna anpassa läsningen och arbetet med texten till dess olika syften. Svenskämnet utvecklar tillsammans med andra ämnen i skolan elevernas kommunikationsförmåga, tänkande och kreativitet. Enligt läroplanen ska varje elev utveckla ett rikt och nyanserat språk. Skolan ansvarar för att varje elev behärskar det svenska språket och kan lyssna och läsa aktivt och uttrycka idéer och tankar i tal och skrift.¹⁰

Enligt kursplanen för de naturorienterande ämnena ska eleverna utveckla ett kritiskt och konstruktivt förhållningssätt till egna och andras resonemang med respekt och lyhördhet för andras ställningstaganden.¹¹

I forskning framkommer att arbetet med förförståelsen av en text ska hjälpa eleverna att förstå en text. Den är viktig för själva läsningen och även för den tankemässiga bearbetningen av texten. I arbetet med att skapa förförståelse är det också väsentligt att

⁷ Kursplanen för de naturorienterande ämnena.

⁸ Lpo 94.

⁹ Se Vygotskij (2001), Appleyard (1990).

¹⁰ Lpo 94.

¹¹ Kursplanen för de naturorienterande ämnena.

elevernas tidigare kunskaper och erfarenheter lyfts upp och att texten sätts in i ett meningsfullt sammanhang.¹²

När läraren/eleven ska läsa en ny text är det betydelsefullt att hon/han gör det på olika sätt; läsning för hela klassen, läsning i grupp/par, högläsning och tyst läsning. Högläsning är viktigt i klassrummen, både av lärare och av elever i smågrupper.¹³

Genom bearbetningen av texten ska eleven erhålla en djupare läsförståelse av texten, där elevens kunskaper och erfarenheter ska utvecklas och fördjupas. Bearbetningen rör både textens innehåll och struktur. I en bearbetning av textens innehåll bör utrymme ges för läraren och eleven att sammanfatta innehållet, identifiera budskapet, jämföra texten med andra texter, generalisera, förutse händelseförloppet och värdera texten. I en bearbetning av texters struktur ska eleven få en större medvetenhet om textens syfte, stil och mottagare.¹⁴

För att utveckla sin medvetenhet kring att det finns olika texttyper och olika sätt att läsa bör eleven ges möjlighet att möta olika texter och använda sig av olika lässtrategier. Det är även väsentligt att göra eleverna medvetna om olika texttypers kännetecken i form och språk samt att diskutera vad som är en god respektive mindre god text.¹⁵

Samtalet har stor betydelse för att utveckla förmågan att läsa. I ett textsamtal ges eleverna möjlighet att återberätta och beskriva innehållet, ställa frågor kring innehållet och göra förutsägelser om vad som kan hända. I samband med att de läser och samtar om en text blir elevens tankar formulerade. I en språkmiljö som främjar läsutveckling är det centralt att det finns utrymme för olika uttrycksformer som exempelvis samtal, bildskapande och drama. De olika uttrycksformerna bör ge eleverna utrymme att på olika sätt uttrycka erfarenheter och åsikter om texters innehåll och därmed fördjupa sin textförståelse.¹⁶ Skrivandet är också en central del för att eleverna ska få uttrycka vad de tänker.¹⁷

I kriteriet *varje elevs kunskapsutveckling gällande läsning utvärderas och bedöms*, ingår att utgångspunkten för bedömningen av elevernas kunskapsutveckling i svenska och de naturorienterande ämnena är de mål och kriterier som fastställs i de nationella kursplanerna. Till stöd för bedömningen ska lärare även använda de nationella ämnesproven i svenska i årskurserna 3, 5 och 9. En dokumentation av elevens kunskapsutveckling i ämnet svenska och naturorienterande ämnen görs i elevens individuella utvecklingsplan med skriftliga omdömen. Denna ska ge information om hur långt eleven har kommit i sin utveckling i förhållande till de nationella målen och den lokala pedago-

¹² Se Reichenberg (2003) och (2008), Langer (1995), McCormick (1994).

¹³ Se Smidt (2004), Brink (2009), Kuyumcu (2004), Hedeboe (2002).

¹⁴ Se Keene - Zimmermann (1997), Torell red. (2002).

¹⁵ Se Ewald (2007).

¹⁶ Thorson "(2005), Dysthe (1996) Hultin (2009) och (2006).

¹⁷ Løkenstgard Hoe, (2002), Molloy (1996).

giska planeringen och lyfta fram elevens utvecklingsmöjligheter samt vara ett redskap för ett ökat ansvar för det egna lärandet.¹⁸

Skolans miljö och förutsättningar för undervisningen

För bedömningsområdet som behandlar skolans miljö och förutsättningar för undervisningen i svenska och naturorienterande ämnena fokuserar granskningen på tre kriterier. Den första handlar om att *skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen*. Detta grundar sig övergripande på att rektorn, enligt författningarna, har det yttersta ansvaret för att en fysisk miljö utformas så att den stödjer elevernas inläring.¹⁹ Vidare beskriver forskning att i den fysiska miljön är faktorer som tillgång till olika slags texter, särskilda läsmiljöer och exponering av böcker av vikt. Vidare är tillgången till och användningen av ett bibliotek och bibliotekarier betydelsefull.²⁰

De två andra kriterierna handlar om att *skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen* och att *lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen*. Enligt författningarna gäller att som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten i sin helhet inriktas in på att nå de nationella målen. Rektorn har även ansvar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen, skolplanen och till den lokala arbetsplanen. Rektorn har särskilt ansvar för att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt skall kunna utföra sina uppgifter. Skolans organisation ska ge förutsättningar för god undervisningskvalitet genom att lärarna har den kompetens som krävs, att det ges möjlighet till kompetensutveckling, tid för pedagogiska samtal m.m.²¹

¹⁸ 7 kap. 2 § grundskoleförordningen.

¹⁹ Lpo 94

²⁰ Langer (2005), Limberg et al (2002), Rosenblatt (2002).

²¹ Lpo 94

Bilaga 2**Referenslista**

- Appleyard JA., (1990), *Becoming a Reader. The experience of fiction from childhood to adulthood.*
- Brink L., (2009), "Bättre läsning och bättre skrivande – men hur? Om grupprocesser och textrörlighet" i Jönsson K. (red), *Bygga broar och öppna dörrar . Att läsa, skriva och samtala om texter i förskola och skola.*
- Brink L (2005), "Boksamtal under mellanåren" + "Välja bok" i Kåreland L., (red.), *Modig och stark eller ligga lågt. Skönlitteratur och genus i skola och förskola.*
- Brink L., (2000), *Försvunna bokslukare? Om läslust och läsvanor hos elever i grundskolan i fyra Gävleborgskommuner.*
- Bryman, A., (1997), *Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning.*
- Dysthe O., (1996), *Det flerstämmiga klassrummet. Att skriva och samtala för att lära.*
- Ejlertsson G., (1996), *Enkäten i praktiken, en handbok i enkätmetodik.*
- Ewald A., (2007), *Läskulturer, elever och litteraturläsning i grundskolans mellanår.*
- Fast C., (2007), *Sju barn lär sig läsa och skriva: familjeliv och populärkultur i mötet med skola och förskola.*
- Gustafsson, J-E. och Rosén, M., (2004), *Förändringar i läskompetens 1991-2001. Forskning i fokus, nr 22. Myndigheten för skolutveckling.*
- Hedeboe B. (2002) *Når vejret læser kalenderen... En systemisk funktionel genreanalyse av skrivepædagogiske forløp*
- Holme, Idar Magne – Solvang, Bernt Krohn (1991), *Forskningsmetodik, om kvalitative og kvantitative metoder.* Lund.
- Hultin E. (2009) *Det ovanliga i vanliga klassrumssamtal i Makt, mening motstånd. Litteraturundervisningens dilemma och möjligheter.*
- Hultin E. (2006) *"Samtalsgenrer i gymnasieskolans litteraturundervisning"* Örebro Universitet.
- Jönsson K red.. (2009) *Att läsa, skriva och samtala om texter i förskola och skola.*
- Keene EO - Zimmermann S (1997) *Mosaic of Thought. Teaching Comprehension in a reader's workshop*
- Kursplaner och betygskriterier för grundskolan 2000
- Kuyumcu E. (2004) *Genrer och stämmor i skolans språkutvecklande arbete" i Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*
- Langer J. (2005) *Litterära föreställningsvärldar. Litteraturundervisning och litterär förståelse*
- Liberg C., (2009), "Svenska elevers läsförmåga" i *Perspektiv på läsning, Svensklärarföreningens årskrift 2009.*

- Liberg C., (2006), "Elever som textresurser i mötet med skriftspråkliga textvärldar" i Bjar L., (red.), *Det hänger på språket*.
- Liberg C., (1996), "Läsförståelse" i Gisela Håkansson & Ulrika Nettelbladt red. *Språkförståelse. Rapport från ASLAS höstsymposium Lund 9-11 november 1996*
- Liberg C., (1993), *Hur barn lär sig läsa och skriva*.
- Limberg L., (2002), *Informationssökning och lärande 2002*.
- Lpo 94, *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna*.
- Løkenstgard Hoel T., (2002), *Skriva och samtala*.
- Malmgren LG., (1997), *Åtta läsare på mellanstadiet. Litteraturläsning i ett utvecklingsperspektiv*.
- McCormick K., (1994), *The culture of reading and the teaching of English*.
- Molloy G., (2002), *Läraren, Litteraturen, Eleven. En studie om läsning av skönlitteratur på högstadiet*.
- Olin-Scheller K., (2006), *Mellan Dante och Big brother. En studie om gymnasieelevers textvärldar*.
- Rosenblatt L., (2002), *Litteraturläsning som utforskning och upptäcktsresa*
- Samtalsgenrer i gymnasieskolans litteraturundervisning. En ämnesdidaktisk studie. Örebro Universitet* (2006).
- Skolverket (2008), *Språket på väg. Ett diagnosmaterial i svenska och svenska som andraspråk för grundskolans åk 6-9*.
- Skolverket (2007), *Vad händer med läsningen? En kunskapsöversikt om läsundervisningen i Sverige 1995-2007. Rapport nr 304*.
- Skolverket (2007), *Pirls 2006. Läsförståelse hos elever i årskurs 4 – i Sverige och i världen. Rapport nr 305*.
- Skolverket (2006), *Med fokus på läsförståelse. En analys av skillnader och likheter mellan internationella jämförande studier och nationella kursplaner. Skolverkets aktuella analyser*.
- Skolverket (2004), *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003. Rapport nr 250 och 251*.
- Skolverket (1998), *Läs- och skrivprocessen som ett led i undervisningen. Nationella kvalitetsgranskningar*.
- Smidt J., (2004), *Sjanger og stemmer i norskrommet*.
- Smidt J., (1989), *Seks lesere på skolen. Hva de søkte, hva de fant*.
- SOU 1997:108 (1997) *Att lämna skolan med rak rygg – om rätten till skriftspråket och om förskolans och skolans möjligheter att förebygga och möta läs- och skrivsvårigheter*.
- Thorsson S., (2005), *Den dubbla receptionen: om litteratursamtal mellan elever och deras svensklärare*.
- Torell Ö. (red.), *Hur gör man en litteraturläsare? Om skolans litteraturundervisning i Sverige, Ryssland och Finland 2002*.

Regeringsbeslut U97/4444/S. Regeringens uppdrag till Statens skolverk angående nationella kvalitetsgranskningar år 1998.

Reichenberg M., (2008), *Vägar till läsförståelse: texten, läsaren och samtalet*.

Reichenberg M., (2006), "Att läsa mellan och bortom raderna" i Bjar L., (red.), *Det hänger på språket*.

Reichenberg M., (2000), *Röst och kausalitet i lärobokstexter: en studie av elevers förståelse av olika textversioner*

Vygotskij L.S., (1934/2001), *Tänkande och språk*.

Wiksten Folkeryd J. - af Geijerstam Å. - Edling A., (2006 A) "Textrörlighet – hur elever talar om egna och andras texter" i Bjar L., (red.), *Det hänger på språket*.